

PERSONALO PATIKIMUMO PATIKROS TOBULINIMAS – NACIONALINIŲ IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTŲ HARMONIZAVIMO KELIU

Žaneta Navickienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos
Statutinio ugdymo instituto profesorė
E. paštas zaneta.navickiene@mruni.eu

Artūras Kinkevičius

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos
Statutinio ugdymo instituto asistentas
E. paštas arturas.kinkevicius@mruni.eu

Pateikta 2023 m. balandžio 3 d., parengta spaudai 2023 m. birželio 4 d.

DOI: 10.13165/JUR-23-30-1-05

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojama personalo patikimumo patikra trimis pagrindinėmis dimensijomis – pirma, skirtinguose teisės aktuose įtvirtintų sąvokų harmonizavimo, antra, patikimumo patikros terminų subalansavimo ir trečia, atitikties asmens duomenų apsaugos reikalavimams užtikrinimo sinchronizuojant nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas. Vertinant Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas) ir Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo (toliau – Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas) ir poįstatyminių teisės aktų nuostatas, išryškinama personalo patikimumo užtikrinimo vieningos sąvokos dilema. Atlikus personalo patikimumo patikrinimo turinio lyginamąjį vertinimą, pirmiausia siūlomas minėtuose įstatymuose numatytų aktualių sąvokų

sinchronizavimas. Antra, vertinant skirtingus informacijos apie tikrinamą kandidatą pateikimo terminus, siūloma juos subalansuoti tam, kad būtų galimybė efektyviau priimti galutinį vadybos sprendimą dėl kandidato įdarbinimo. Trečia, palyginus minėtų įstatymų tikslines nuostatas, reglamentuojančias asmens duomenų apsaugą, pasigendama įtvirtinto skirtingo reglamentavimo pagrindimo, todėl pateikiami siūlymai, kaip harmonizuoti asmens duomenų apsaugos užtikrinimo nuostatas personalo patikimumo patikrą reglamentuojančiuose teisės aktuose, kad jos atlieptų Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (toliau – BDAR) reikalavimus.

Reikšminiai žodžiai: *asmens duomenų apsauga, korupcijos prevencija, nacionalinis saugumas, personalo patikimumo patikra, personalo patikimumo užtikrinimas, stropus patikrinimas.*

Įvadas

1947 m. įkurta Tarptautinė standartizacijos organizacija (angl. *International Organization for Standardization, ISO*) išleido standartą 37001:2016 – „Antikorupcinės vadybos sistemos reikalavimai ir naudojimo gairės“ (toliau – Standartas)¹, kuris atspindi reikalavimus ir gerąją praktiką kuriant antikorupcinę vadybos sistemą. Šiame Standarte vienas iš numatytų reikalavimų sietinas su stropiu patikrinimu, kuris suprantamas kaip papildoma fizinių ir juridinių asmenų kontrolės priemonė korupcijos rizikai, finansinei ar kitos rūšies rizikai identifikuoti, išsamaus patikrinimo pagrindu grindžiamas sprendimas skirti kandidatą į atitinkamas pareigas arba atidėti, nutraukti, koreguoti sandorius, projektus, santykius su verslo partneriais. Esant numatytiems teisiniams pagrindams, organizacija gali tikrinti įvairius su fizinių asmenų – kandidatų, darbuotojų – patikimumu susijusius klausimus, pavyzdžiui, teistumą, baustumą už administracinius nusižengimus ir pan., taip pat konkrečius su veiklos partneriais susijusius aspektus, pavyzdžiui, ar jis teisėtai veikiantis subjektas, ar taiko antikorupcinę vadybos sistemą ir kt. Tai priklauso nuo to, kokie patikrinimo tikslai numatyti, kokią informaciją gali gauti organizacija, kokios yra tokios informacijos gavimo sąnaudos ir kokia gali kilti rizika dėl tam tikrų santykių su kandidatais / darbuotojais / veiklos partneriais. Standarte įtvirtintos stropaus patikrinimo (angl. *due diligence*) nuostatos suprantamos gana plačiai, negali būti visiškai tapatinamos su patikimumo patikra, todėl labiau atspindi tik bendrąją patikrinimo kryptį, bet nenustato patikrinimo apimties, tvarkos, būdo, terminų ar kitų ypatumų, kurie paprastai įtvirtinti nacionaliniame lygmenyje.

1 „Anti-bribery management systems — Requirements with guidance for use“, Reference number ISO 37001:2016(E). ISO 2016, Published in Switzerland, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 11 d., <https://www.sist.org.cn/xwzx/tzgg/201804/P020190301519827489288.pdf>

Taigi, stropaus patikrinimo principai, įprasminėti nacionaliniuose teisės aktuose, iš esmės atspindi bendrojo antikorupcinės vadybos sistemos reikalavimus veikti skaidriai ir atsakingai, turėti deramą ir patikimą santykį tiek su būsimu darbuotoju (kandidatu) ar jau dirbančiu asmeniu (darbuotoju), tiek su verslo partneriu – tiekėju, subtiekiėju, rangovu ir pan. Todėl būtina nacionaliniu lygmeniu sureguliuoti šias nuostatas aiškiai ir suprantamai. 2022 m. įsigaliojo naujas Korupcijos prevencijos įstatymas², kuris įprasmino asmens patikimumo patikrą kaip savarankišką atsparios korupcijai aplinkos kūrimo elementą, išplėtė šio patikrinimo pagrindus, esant poreikiui, numatė trumpesnę patikros procedūrą, suteikė galimybę pačioms įstaigoms ir įmonėms numatyti tikrinamų pareigybių, į kurias kandidatuoja asmenys, sąrašą ir pan. Taip pat akcentuotina, kad naujai priimtoje 2022–2033 metų Seimo nacionalinėje darbotvarkėje korupcijos prevencijos srityje atsparumo korupcijai didinimas sietinas su nacionalinio saugumo grėsmių valdymu³. Tai iš esmės suponuoja ne tik su korupcija susijusios rizikos valdymą, bet ir kompleksinių priemonių, atliepančių visapusišią saugumą, taikymą. Todėl kandidatų, siekiančių eiti tam tikras pareigas / darbuotojų patikimumo patikros aspektu labai svarbu įvertinti šios patikros ypatumus, reguliuojamus dviejų teisės aktų – Korupcijos prevencijos įstatymo ir Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo)⁴ – reikalavimų. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintu įsakymo „Dėl teisės aktų rengimo projektų rekomendacijų patvirtinimo“ 11 p.⁵, teisės aktuose apibrėžti terminai turi būti tikslūs ir taisyklingi, derėti su jau galiojančių nacionalinių, ypač tos pačios srities, teisės aktų terminais. Todėl šio vertinimo metu taip pat bus kreipiamas dėmesys į šio reikalavimo įgyvendinimą.

Kita vertus, tokio pobūdžio patikrinimai yra siejami su gana jautrios informacijos apie asmenį rinkimu, be to, sietini su asmens duomenimis ir jų tvarkymu. Nuo 2018 m. gegužės 25 d. visoje Europos Sąjungoje pradėjus tiesiogiai taikyti BDAR⁶, asmens duomenų apsauga ir teisėtas bei tinkamas jų tvarkymas tapo svarbus ir aktualus visoms įmonėms, įstaigoms ar organizacijoms, kurios privalo atlikti asmenų patikimumo patikrinimą. Atliekant asmens patikimumo patikrinimą, šią procedūrą atliekantis subjektas privalo įvertinti ir užtikrinti BDAR 5 str. reglamentuotų principų įgyvendinimą, be to, tvarkyti juos teisėto tvarkymo sąlygomis, nurodytomis

2 „Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2002-06-12, Nr. 57-2297.

3 „Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. XIV-1178 „Dėl 2022–2033 metų nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais patvirtinimo“, TAR, 2022-07-07, Nr. 14816.

4 „Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604.

5 „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2017 m. liepos 10 d. įsakymas Nr. 1R-183 „Dėl teisingumo ministro 2013 m. gruodžio 23 d. įsakymo Nr. 1R-298 „Dėl teisės projektų rengimo rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR, 2017-07-10, Nr. 11833.

6 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, OL, 2016 L 119, p. 1–88.

BDAR 6 str. 1 d., ir užtikrinti kitų nuostatų laikymąsi. Taip pat neišvengiamai privalo tvarkyti ir duomenis, susijusius su asmens sveikata, t. y. specialiųjų kategorijų duomenis, kuriems taikoma aukštesnio lygio apsauga ir šie duomenys gali būti tvarkomi tik esant bent vienai BDAR 9 str. 2 d. nustatyta sąlygai, ir neskelbtinus duomenis, t. y. duomenis apie apkaltinamuosius nuosprendžius ir nusikalstamas veikas, nors šie duomenys ir nepriskiriami prie specialių (ypatingų) duomenų kategorijų, tačiau jų tvarkymui BDAR 10 str. nustato atskiras taisykles. Tai reiškia, kad jau teisėkūros procese konstruodamas naują teisės aktų rinkinį ar tobulindamas esamas teisinio reglamentavimo nuostatas, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti ir paisyti viršenybės principo, todėl teisės aktų nuostatos turi būti rengiamos atsižvelgiant į BDAR nuostatas ir joms neprieštarauti.

Tyrimo naujumas. Korupcijos prevencijos įstatymo nuostatų taikymas praktiniu lygmeniu išibėgėjo, tad naujai priimtas Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir integralumo valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse vadovas⁷ išryškina naujas šio taikymo gaires ir apimtis, detalizuoja taikytinų priemonių įgyvendinimo tvarką. Vis dėlto kol kas visiškai netirti atskiri atsparumo korupcijai klausimai moksliniu lygmeniu, iki šiol neanalizuotas ir neįvertintas nei pačios atsparumo korupcijai priemonių sisteminis poveikis, nei atskirų priemonių ypatumai ar jų veiksmingumas, taip pat jų koreliacija su kitų teisės aktų nuostatomis. Tai iš esmės naujas mokslinių tyrimų laukas. Jau išvelgtini ir tam tikri dileminiai šios srities klausimai, pavyzdžiui, naujos teisinio reguliavimo normos iš esmės kelia diskusiją dėl Korupcijos prevencijos įstatyme ir kituose teisės aktuose vartojamos nevienodos terminologijos, skirtingų informacijos teikimo terminų, lemiančių sprendimų priėmimo greitumą, dėl atskirų procesų įgyvendinimo legitimumo asmens duomenų apsaugos užtikrinimo srityje ir pan. Pabrėžtina, kad, priėmus minėtą įstatymą, buvo atliktas anksčiau galiojusio ir naujojo įstatymo nuostatų bendrasis lyginamasis vertinimas akcentuojant esminius pokyčius⁸. Tačiau, kaip ir buvo minėta, fragmentiškai nagrinėtos atskiros atsparumo korupcijai priemonės, o vertinant laikotarpį iki šio įstatymo įsigaliojimo, moksliniu požiūriu labiau akcentuojami bendrieji korupcijos prevencijos klausimai ar aktuali jos atskiruose veiklos sektoriuose (baruose): švietimo sistemoje⁹, žiniasklaidoje¹⁰.

7 Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba, VŠĮ Valdymo koordinavimo centras, *Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir integralumo valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse vadovas* (Vilnius, 2022), žiūrėta 2022 m. birželio 21 d., https://stt.lt/data/public/uploads/2022/06/antikorupcijos_aplinkos_kurimo_vadovas-2021.pdf

8 Andrejus Novikovas, „Esminiai Korupcijos prevencijos įstatymo pakeitimai ir teisinio reguliavimo naujovės“, iš *Lietuvos teisė 2021: esminiai pokyčiai*, red. Lyrą Jakulevičienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 70–80.

9 Laima Liukinevičienė ir Grita Krutinytė, „Anti-corruption system in a higher education institution in the context of good governance“, *Socialiniai tyrimai* 1, 34 (2014): 5–20.

10 Mindaugas Lankauskas, „Korupcijos valdymas ir kontrole panaudojant žiniasklaidos sektorių: korupcijos prevencija stiprinant spaudos laisvę“, *Teisės problemos* 97, 1 (2019): 71–102.

Mokslinių tyrimų lauke asmens patikimumo patikros nuostatos tiek anksčiau¹¹, tiek ir pastaruoju metu¹² buvo nagrinėtos kitame kontekste, šį patikrinimą siejant su leidimu dirbti su konfidencialia informacija. D. Petrošius dar anksčiau yra pabrėžęs, kad asmens patikimumo sąvoka nėra suprantama vienareikšmiškai¹³. Tačiau Korupcijos prevencijos įstatyme ir Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme įtvirtintos personalo patikimumo patikros procedūros visiškai nebuvo nagrinėtos, juolab kad mokslinių tyrimų grandyje nėra pateikta ir jokie vertinimo ir įžvalgų dėl patikimumo patikros ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo grandies atliekant tokią patikrą. Asmens sutikimas kaip teisėta duomenų tvarkymo sąlyga BDAR aspektu nagrinėta Europos duomenų apsaugos valdybos ir pateiktos gairės 05/2020 „Dėl sutikimo pagal Reglamentą 2016/679“¹⁴, kuriose įtvirtinta informacija dėl sutikimo galiojimo. Mokslininkai, nagrinėję sutikimo sąlygas, nurodo, kad atitiktis BDAR yra dinamiškas procesas, kuriam reikia dinamiško požiūrio siekiant užtikrinti, kad sistemos, politika ir procedūros atitiktų paskirtį¹⁵.

Tyrimo problema – personalo patikimumo užtikrinimo ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo reglamentavimo dilema realizuojant Korupcijos prevencijos įstatymo ir LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatas.

Tyrimo objektas – personalo patikimumo patikros ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimą reglamentuojančios nuostatos, įtvirtintos kai kuriuose korupcijos prevenciją ir nacionalinį saugumą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Tyrimo tikslas – įvertinti personalo patikimumo patikros reguliavimo ypatumus kai kuriuose teisės aktuose.

Tyrimo uždaviniai. Realizuojant tyrimo tikslą, keliami trys pagrindiniai uždaviniai:

1. lyginant Korupcijos prevencijos įstatyme ir LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme personalo patikimumą reglamentuojančias nuostatas, apibrėžti ir harmonizuoti personalo patikimumo užtikrinimo sąvoką;
2. įvertinti personalo patikimumą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintus informacijos apie tikrinamą asmenį pateikimo terminus;

11 Darius Petrošius, „Teisės saugos institucijų darbuotojų, dirbančių su konfidencialia informacija, priėmimo į darbą ypatumai“, *Jurisprudencija* 35, 27 (2002): 73–81.

12 Loretta Šaltinytė, „Teisiniai iššūkiai įgyvendinant Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto išvadą byloje Jagminas prieš Lietuvą“, iš *Lietuvos teisė 2021: esminiai pokyčiai*, red. Lyra Jakulevičienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 168–178

13 Petrošius, *supra note*, 12: 75.

14 „Gairės 05/2020 dėl sutikimo pagal Reglamentą 2016/679“, žiūrėta 2022 m. gruodžio 22 d., edpb_guidelines_202005_consent_lt_0.pdf (europa.eu).

15 Stephen Breen, Karim Ouazzane and Preeti Patel, „GDPR: Is your consent valid?“, *Business Information Review* 37, 1 (2020): 19–24, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0266382120903254>.

- įvertinti, ar teisės aktuose, reglamentuojančiuose personalo patikimumo patikrą, taikomos asmens duomenų apsaugos užtikrinimo nuostatos atitinka BDAR.

Tyrimo metodai. Tyrimo metu buvo taikyti teisės aktų ir mokslinių šaltinių analizės, sisteminės analizės, lyginamasis metodai. Teisės aktų ir mokslinių šaltinių analizės metodu siekta išanalizuoti esmines personalo patikimumo užtikrinimo nuostatas, aktualias personalo patikimumo patikros procedūras, reglamentuojamas kai kuriuose teisės aktuose, įvertinti asmens duomenų apsaugos taikymo ypatumus atliekant šią patikrą, pateikti tikslinių teisės aktų nuostatų harmonizavimo galimybes. Lyginamuoju tyrimo metodu buvo lyginamos skirtinguose teisės aktuose apibrėžtų personalo patikimumo patikrų apimtys, turinys ir taikomi asmens duomenų apsaugos reikalavimai.

1. Esminės personalo patikimumo patikros nuostatos: samprata ir turinys

Korupcijos prevencijos įstatymo 5 str. 1 d. išskiriamos šios korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonės¹⁶:

- korupcijos prevencijos priemonės;
- antikorupcinio sąmoningumo didinimas;
- personalo patikimumo užtikrinimas;
- kitos veiklos ar priemonės, kuriomis kuriama korupcijai atspari aplinka ar didinamas atsparumas korupcijai.

Įstatymo leidėjo identifikuotos šios priemonės rodo, kad, kuriant atsparią korupcijai aplinką, svarbiausias dėmesys skiriamas trimis pagrindinėms kryptims:

- prevencinei, orientuotai į korupcijos rizikų identifikavimą ir suvaldymą;
- personalo patikimumo, orientuotai į skaidrų, nepriekaištingą reputaciją turintį darbuotoją,
- edukacinei, orientuotai į asmenų sąmoningą veikimą suvokiant atsparios korupcijai aplinkos reikšmę ir prisidedant prie šios aplinkos formavimo / tobulinimo.

Įstatymo leidėjas, identifikuodamas personalo patikimumo užtikrinimą kaip savarankišką korupcijai aplinkos kūrimo priemonę, neapibrėžė ir nepateikė pačios patikimumo sąvokos, tačiau minėto įstatymo III skyriaus „Personalo patikimumo užtikrinimas“ 15–19 str. ir patvirtintame patikrinimo procedūrą detalizuojančiame apraše¹⁷ nustatė šio patikrinimo tvarką, identifikavo šią patikrą atliekančią institu-

16 „Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas“, *supra note*, 2.

17 „Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2021 m. lapkričio 10 d. įsakymas Nr. 2-231 „Dėl informacijos apie asmenis, siekiančius eiti arba einančius pareigas viešojo sektoriaus subjekte, Europos Sąjungos ar tarptautinėse institucijose Lietuvos Respublikos teikimu, pateikimo tvarkos aprašo ir prašymų pateikti informaciją formų tvirtinimo“, TAR, 2021-11-10, Nr. 23292.

ciją – Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybą (toliau – STT). Siekiant aiškiau suprasti šios procedūros esmę ir ypatumus, svarbu apibrėžti ir suprasti terminą „personalo patikimumo užtikrinimas“. Šis terminas nėra naujas, nes nacionalinėje teisinėje bazėje jis jau yra įtvirtintas siejant šią sąvoką su išlaptinta informacija. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 2 str., aiškinančio tikslines sąvokas, 19 p. įtvirtinta personalo patikimumo užtikrinimo sąvoka. Aiškinamuoju aspektu personalo patikimumo užtikrinimas apibrėžiamas kaip „darbo ar susipažinimo su išlaptinta informacija sąlygų nustatymas ir asmenų, kurie pretenduoja gauti leidimus dirbti ar susipažinti su išlaptinta informacija arba teisę dirbti ar susipažinti su išlaptinta informacija, žymima slaptumo žyma „Riboto naudojimo“, tikrinimo procedūra, kurias atlikus priimamas sprendimas, ar asmeniui galima patikėti išlaptintą informaciją, taip pat šių asmenų kontrolė (priežiūra) ir periodiškas instruktavimas apie išlaptintos informacijos apsaugos reikalavimus ir supažindinimas su atsakomybe už tokių reikalavimų pažeidimą“¹⁸. Kaip matyti iš šios sąvokos, patikimumo užtikrinimas siejamas su keliais komponentais: 1) specialių darbo sąlygų nustatymu; 2) asmenų, kurie siekia dirbti šiomis specialiomis sąlygomis, tikrinimo procedūra; 3) tokių asmenų kontrole ir instruktavimu apie specialius reikalavimus ir atsakomybę. Todėl apibrėžiant personalo patikimumo užtikrinimą šiuo nagrinėjamu atveju svarbu traktuoti tai platesne prasme nei numatyta minėtame teisės akte ir, pasiremiant aukščiau pateikta sąvoka, minėtus komponentus transformuoti į konstruojamą personalo patikimumo užtikrinimą, kuris atliekamas nagrinėjamuose teisės aktuose numatyta tvarka. Todėl, autorių nuomone, būtų galima teigti, kad **personalo patikimumo užtikrinimas – tai procedūra, kai yra ar nustatomos specialios darbo sąlygos (veiklos), kurių vykdymui keliami reikalavimai, sietini su asmens (pretendento) patikros procedūra, ir numatoma tokios veiklos kontrolė ir atsakomybė.**

Kaip numatyta Korupcijos prevencijos įstatymo 17 str., šia procedūra iš esmės siekiama įvertinti asmens tinkamumą siekiamoms ar einamoms pareigoms. Personalo patikimumo sąvoka nėra pateikta ir kitame šią procedūrą detalizuojančiame teisės akte¹⁹. Tačiau įvertinant ISO 37001:2016 standarte formuluojamą stropaus patikrinimo nuostatą suprantama, kad personalo patikimumo patikra ir yra suvokiama kaip stropaus patikrinimo grandis, sietina su išsamiu kandidato / darbuotojo gyvenimo / veiklos patikrinimu reputacijos aspektu. Nors, vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, įstaigos ir įmonės taip pat ir vidiniais teisės aktais patvirtina tikrinamų pareigybių sąrašus, labai aiškiai suprantant šios patikros apimtį (žr. 1 pav.), tačiau

18 „Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas“, *Valstybės žinios*, 1999-12-09, Nr. 105-3019, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.91654/asr>.

19 „Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2021 m. lapkričio 10 d. įsakymas Nr. 2-231 „Dėl informacijos apie asmenis, siekiančius eiti arba einančius pareigas viešojo sektoriaus subjekte, Europos Sąjungos ar tarptautinėse institucijose Lietuvos Respublikos teikimu, pateikimo tvarkos aprašo ir prašymų pateikti informaciją formų tvirtinimo“, TAR, 2021-11-10, Nr. 23292.

šio pagrindimo nepakanka aiškiai ir tiksliai pačiai personalo patikimumo užtikrinimo sąvokai formuluoti.

Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme, kurio tikslai nors ir kiti, tačiau neatsiejami nuo atsparumo korupcijai tikslų, taip pat reglamentuota personalo patikimumo patikra, tačiau jame vartotinas kitas terminas tokiai patikrai apibrėžti. Šio įstatymo 17 str. numatyti asmenų, pretenduojančių eiti ar einančių pareigas nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonėse, atitikties reikalavimai. Kaip matyti iš atliekamos patikros turinio ir ypatumų, šiuo atveju iš esmės taip pat atliekamas asmens patikimumo patikrinimas, tik kitų institucijų (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM), Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) ir atitinkamų sveikatos priežiūros institucijų), tačiau šiame įstatyme, taip pat ir poįstatyminiuose teisės aktuose nėra visiškai vartojama asmens patikimumo sąvoka, o tik aprašomas pats patikrinimo procesas traktuojant tai kaip atitikties tam tikriems nustatytiems reikalavimams įvertinimą. Minėtame įstatyme numatytos patikimumo patikros procedūros taip pat sietinos su tikrinamo asmens gyvenimo / veiklos reputacijos aspektais, taip pat papildomais kitais reikalavimais – atitikties tam tikriems sveikatos reikalavimams. Įgyvendinant iš šio įstatymo kylančius reikalavimus būtina parengti saugumo planus, kuriuose viena būtinų elementų (grandžių) – personalo saugumo priemonės, kurios *de facto* sietinos su asmenų patikimumo patikra, viešųjų ir privačių interesų valdymu ir pan. Tai reiškia, kad asmenų patikimumo patikros užtikrinimas tampa ir viena iš personalo saugumo priemonių (žr. 1 pav.).

Nagrinėjant ir gretinant personalo patikimumo turinį matyti, kad nacionalinio saugumo aspektu, vadovaujantis Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 17 str., patikrinimas atliekamas ne ta pačia apimtimi nei pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 16 str. numatytą renkamos informacijos apimtį (žr. 1 lentelę). Tačiau savo turiniu vis dėlto iš dalies sutampa. Tiek vienu, tiek kitu atveju tikrinama informacija apie asmens teistumą, tačiau nacionalinio saugumo aspektu papildomai vertinamas bendradarbiavimo su užsienio valstybių žvalgybos ar saugumo tarnybomis / asmenimis, kiek tai susiję su priešišku Lietuvos Respublikos interesams, terorizmu. Taip pat vertintinas ir kitas su sveikatos priežiūra susijęs aspektas: asmens veiksnumas, įrašymas į sveikatos priežiūros įskaitas dėl alkoholio / narkomanijos. Pažymėtina, kad vertinant nacionalinio saugumo aspektu įstatymo leidėjas palieka diskreciją vertinti ir kitą informaciją, kuri gali būti pripažinta kaip kelianti grėsmių nacionaliniam saugumui. O pagal Korupcijos prevencijos nuostatas įtvirtintus teisės aktus, kai taip pat kaip ir nacionalinio saugumo vertinimo atveju vertinamas teistumas, informacija dėl korupcinio pobūdžio nusižengimų ar taikomų / taikytų prevencijos priemonių pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymą ar administraciniai nusižengimai, papildomai vertinama viešųjų ir privačių interesų valdymo, lobistinės veiklos ir etikos klausimai.

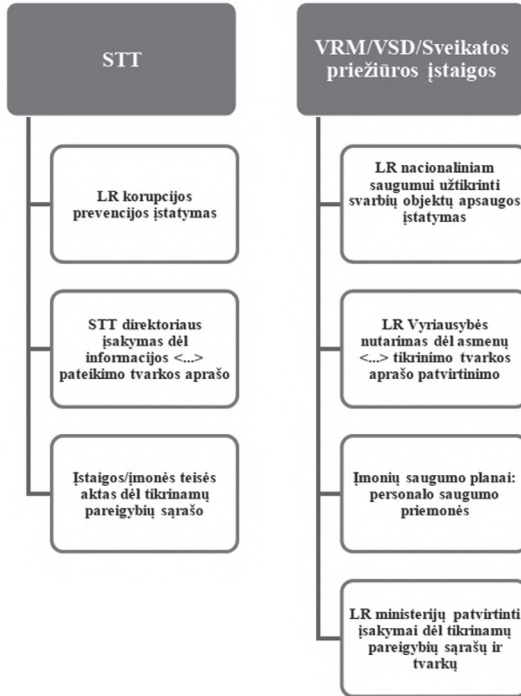
1 lentelė. Patikimumo apimties lyginamieji bruožai pagal Korupcijos prevencijos įstatymo ir Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatas

Patikimumo patikrinimo kriterijai	Patikimumo patikrinimo apimtis pagal Korupcijos prevencijos įstatymą	Patikimumo patikrinimo turinys pagal Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymą	Tvarkymo pagrindas
Teistumas, padarytos nusikalstamos veikos (neskelbtini asmens duomenys)	Teistumas	Įsiteisėjęs teismo nuosprendis dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo, nepaisant to, ar teistumas išnykęs ar panaikintas	Korupcijos prevencijos įstatymas (lentelėje įstatymas Nr. 1) – teisinė prievolė LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas (lentelėje – Nr. 2) – sutikimas
	Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos ar nusikalstamos veikos, susijusios su būsimomis asmens funkcijomis (nuosprendžiai, kt. sprendimai, įtarimai ir pan.)	Įsiteisėjęs teismo nuosprendis dėl apysunkio nusikaltimo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
Prevencinės priemonės	Taikomos / taikytas organizuoto nusikalstamumo prevencijos priemonės pagal LR organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymą	Taikomos organizuoto nusikalstamumo prevencijos priemonės pagal LR organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymą	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
Viešųjų ir privačių interesų valdymas, etika	Teisės aktų viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje pažeidimai (per paskutinius 5 metus)	Ne	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 nerenkama
	Lobistinę veiklą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai (per paskutinius 5 metus)	Ne	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 nerenkama
	Tarnybinės etikos ir elgesio normų pažeidimai (per paskutinius 5 metus)	Ne	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 nerenkama

Patikimumo patikrinimo kriterijai	Patikimumo patikrinimo apimtis pagal Korupcijos prevencijos įstatymą	Patikimumo patikrinimo turinys pagal Nacionaliniame saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymą	Tvarkymo pagrindas
Sveikatos priežiūros informacija (specialiųjų kategorijų duomenys)	Ne	Pripažinimas neveiksniu, ribotai veiksniumu, bet kurioje srityje arba jam taikomos priverčiamosios medicinos priemonės	Įstatymas Nr. 1 nerenkama Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
	Ne	Įrašymas į įskaitą, sveikatos priežiūros įstaigos įskaitą dėl alkoholizmo ar narkomanijos (per paskutinius 3 metus)	Įstatymas Nr. 1 nerenkama Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
	Ne	Turimi psichinės veiklos sutrikimai, dėl kurių galėtų kilti grėsmės nurodytai nacionaliniame saugumui užtikrinti strateginę reikšmę turinčios infrastruktūros saugai	Įstatymas Nr. 2 nerenkama Įstatymas Nr. 1 – sutikimas
Administraciniai nusižengimai (neskelbtini asmens duomenys)	Už administracinius nusižengimus paskirtos administracinės nuobaudos ar administracinio poveikio priemonės (per paskutinius 1 metus)	Už administracinių nusižengimų, susijusių su alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimu, padarymą paskirtos nuobaudos ar poveikio priemonės	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
Žvalgybinė ir kita reikšminga informacija	Nuslėpimo ar tikrovės neatitinkančių duomenų, dėl kurių negalėjo būti priimtas į pareigas valstybės tarnyboje, faktai (per paskutinius 10 metų)	Bendradarbiavimas / ryšių palaikymas dėl Lietuvos Respublikos priešišku interesų su užsienio valstybės žvalgyba / saugumu arba su asmenimis, bendradarbiaujančiais / palaikančiais ryšius su užsienio valstybės žvalgyba / saugumu	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas

Patikimumo patikrinimo kriterijai	Patikimumo patikrinimo apimtis pagal Korupcijos prevencijos įstatymą	Patikimumo patikrinimo turinys pagal Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymą	Tvarkymo pagrindas
Žvalgybinė ir kita reikšminga informacija	Žvalgybos, kriminalinės žvalgybos, analitinės antikorupcinės žvalgybos informacija apie asmens rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką arba su asmeniu susijusius korupcijos rizikos veiksnius (per paskutinius 10 metų)	Dalyvavimas teroristinės organizacijos / teroristinės grupės veikloje arba ryšių palaikymas su asmeniu, priklausančiu teroristinei organizacijai ar grupei	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
	Atleidimas iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno (teisėjo) vardo pažeminimo (per paskutinius 3 metus)	Kitos įgaliotų institucijų konstatuotos aplinkybės, dėl kurių asmuo kelia grėsmę nacionalinio saugumo interesams ir negali eiti nurodytų pareigų	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas
	Atlikti mokestiniai patikrinimai, tyrimai, kuriais nustatyti mokesčių įstatymų pažeidimai (per paskutinius 10 metų)	Asmuo atsisako jį į Pareigų sąrašė nurodytas pareigas skiriančiam ar paskyrusiam subjektui pateikti sutikimą (patikrinimas neatliekamas, konstatuojama kliūtis skirti asmenį į pareigas)	Įstatymas Nr. 1 – teisinė prievolė Įstatymas Nr. 2 – sutikimas

Atsižvelgiant į dviejų įstatymų tikslinių nuostatų reglamentavimo ypatumus, sietinus su personalo patikra, keliama dilema: ar šių abiejų įstatymų ir šiuos įstatymus lydintuose poįstatyminiuose teisės aktuose numatyta personalo patikimumo patikrinimo procedūra gali būti suprantama tapačiai, turint mintyje, kad skirtingos at-sakingos institucijos (STT, VRM, VSD, sveikatos priežiūros institucijos), teikiančios tikslią informaciją asmens patikimumo vertinimui, iš dalies naudoja ir tuos pačius šaltinius kai kuriai tikslinei informacijai surinkti, pavyzdžiui, Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenų bazę. Iš atliktos lyginamosios analizės matyti, kad nors ir tikrinimo turinys (apimtis) sutampa iš dalies, t. y. nėra visiškai identiškąs, tačiau visi patikros turinio elementai sietini su galimybe įvertinti, ar nėra kliūčių užimti tam tikras pareigas. Taigi, savo tikslais abi patikros orientuotos į asmens patikimumo įvertinimą siekiant to paties tikslo – personalo patikimumo užtikrinimo. Todėl patikros turinio skirtumai nesudaro jokio pagrindo vartoti skirtingas patikros sąvokas.

1 pav. Personalo patikimumo patikrą reglamentuojančių teisės aktų sistema

Kaip jau minėta, dalis tikrinamos informacijos apie asmenį remiasi ir kitais šaltiniais (bazėmis). Tačiau sugretinus dviejuose įstatymuose reglamentuotus patikros tikslus matyti, kad patikimumo patikra orientuota į reputacijos aspektų įvertinimą, o tai, manytina, sudaro svarias prielaidas mokslinei diskusijai – būtinybę sinchronizuoti abiejuose įstatymuose vartojamas skirtingas sąvokas (terminiją), jas tiksliai apibrėžti, kad būtų teisingai suvokiamos ir įgyvendinamos pačios patikimumo patikros procedūros užtikrinant visų būtinų reikalavimų įgyvendinimą. Tai svarbu įmonėms, įstaigoms, atliekančioms kandidatų patikimumo patikrą remiantis privalomų abiejų įstatymų nuostatomis (vadinamasis sudvigubintas teisinis reguliavimas). Pavyzdžiui, AB „Klaipėdos nafta“, AB „Lietuvos geležinkeliai“, UAB „Ignitis“, atlikdami kandidatų patikimumo patikrą, privalo vadovautis ne tik Korupcijos prevencijos įstatymo nuostatomis. Kadangi šios įmonės yra svarbios nacionaliniam saugumui užtikrinti, jos turi remtis LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme, taip pat Saugumo planuose ir kituose teisės aktuose reglamentuotomis personalo patikros procedūromis (žr. 1 pav.). Be to, analizuojant abiejų įstatymų nuostatas dėl informacijos pateikimo terminų, matyti, kad Korupcijos prevencijos įstatyme

naujai įtvirtintas trumpesnis terminas – esant poreikiui informaciją pateikti skubos tvarka per 5 darbo dienas, praranda prasmę ir greito vadybos sprendimo priėmimas nėra įmanomas tuo atveju, jei tikrinamas kandidatas, ketinantis užimti tam tikrą pareigybę, kuri įtraukta pagal abu įstatyminius pagrindus. Tokiu atveju, kol nebus gauta informacija iš atitinkamų institucijų pagal LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 17 str., kandidatas negalės būti įdarbintas, kadangi šio įstatymo nuostatos nenumato trumpesnio informacijos pateikimo termino, kaip numatyta Korupcijos prevencijos įstatyme, ir tokia informacija teikiama per 20 kalendorinių dienų (žr. 2 pav.). Žinoma, šio straipsnio autoriai nepretenduoja į idealų įstatymų nuostatų sureguliuavimą, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad abiejuose įstatymuose įtvirtinant ir trumpesnį patikros terminą skubos tvarka, efektyviau galėtų būti išspręstas galutinio vadybos sprendimo priėmimo klausimas.

STT (Korupcijos prevencijos įstatymas)	<ul style="list-style-type: none"> • 10 d. d. • 5 d. d.
VSD (Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas)	<ul style="list-style-type: none"> • 20 k. d.
VRM (LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas)	<ul style="list-style-type: none"> • 20 k. d.

2 pav. Informacijos apie tikrinamą kandidatą teikimo terminai, įtvirtinti teisės aktuose

Korupcijos prevencijos įstatyme įtvirtintas informacijos pateikimo terminas skubos tvarka yra įstatymo naujovė, todėl logiška, kad šio teisės akto nuostatų sinchronizavimo su kitais teisės aktais klausimas dar nebuvo keltas nei mokslininkų, nei spręstas praktiniu lygmeniu. Autorių iškeltas mokslinis disputas atkreipia įstatymo leidėjo dėmesį įvertinti informacijos pateikimo terminų sinchronizavimo poreikį optimalaus vadybos sprendimo aspektu.

Apibendrinus galima teigti, kad tokį procedūrų teisinio reglamentavimo harmonizavimo poreikį lemia keli argumentai:

- personalo patikimumo patikra reglamentuota skirtinguose įstatymuose, kurie turi nors ir skirtingus tikslus, tačiau abiejų nuostatos įpareigoja atlikti tas pačias procedūras, kuriomis įsitikinama dėl kandidato patikimumo;
- rengiant teisės aktus, būtina vadovautis patvirtintomis teisės aktų projektų rengimo rekomendacijomis, vartojant aiškia ir tikslia terminologija, kuri būtų suderinta tiek tarpusavyje, tiek suvienodinta ir kituose nacionaliniuose teisės aktuose;
- tiek moksliniame, tiek praktiniame lygmenyje būtinas bendras suvokimas apie personalo patikimumo patikros užtikrinimą: personalo patikros esmę, tikslus ir turinį;

- būtinas aiškus ir tikslus patikimumo vertinimo procedūrose atliekamų žingsnių (sekos, veiksmų) suvokimas ir išpildymas;
- svarstytinas klausimas dėl informacijos apie tikrinamą kandidatą pateikimo skubos tvarka ir šios nuostatos įtvirtinimo LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme, taip sinchronizuojant skirtinguose teisės aktuose įtvirtintą terminą skubos tvarka ir užtikrinant galutinio vadybos sprendimo priėmimo dėl kandidato įdarbinimo greitumą;
- svarbu teisingai užtikrinti kitų reikalavimų įgyvendinimą atliekant patikrą, pavyzdžiui, asmens duomenų apsaugos užtikrinimo.

Todėl kitame šio straipsnio skyriuje, išanalizavus svarbiausias asmens duomenų apsaugos aktualijas ir jų ryšį su personalo patikimumo patikra, bus pereita prie mokslinės diskusijos, ar užtikrinamos asmens duomenų apsaugos nuostatos atliekant personalo patikimumo patikrą.

2. BDAR užtikrinimo dilema atliekant personalo patikimumo patikrą

Įmonės, įstaigos ar organizacijos (toliau – Duomenų valdytojai), tvarkydamos asmens duomenis, privalo užtikrinti, kad būtų įgyvendinti BDAR su asmens duomenų tvarkymu susiję principai, įpareigoti asmens duomenis tvarkyti a) teisėtai, sąžiningai ir skaidriai, b) rinkti nustatytais, aiškiai apibrėžtais tikslais ir toliau netvarkyti su tais tikslais nesuderinamu būdu, laikantis tikslų apribojimo principo, c) netvarkyti perteklinių duomenų, kurių nereikia tikslui pasiekti, vadovautis duomenų kiekio mažinimo principu, d) tvarkyti tikslus duomenis, užtikrinti jų atnaujinimą laiku, laikytis tikslumo principo, e) duomenis tvarkyti nustatytą saugojimo laikotarpį, ne ilgiau nei tai yra būtina dėl tikslų, kuriais asmens duomenys tvarkomi, įgyvendinti saugojimo trukmės apribojimo principą, f) be to, duomenis tvarkyti saugiai taikant tinkamas technines ir organizacines priemones, taip užtikrinant duomenų vientisumo ir konfidencialumo principą, taip pat sugebėti įrodyti, kad laikomasi visų šių principų, t. y. įgyvendinti atskaitomybės principą.

Duomenis institucijos įpareigos tvarkyti esant nors vienam teisėtam duomenų tvarkymo pagrindui, kurie reglamentuoti BDAR 6 str. ir BDAR 9 str. įtvirtintomis išimtimis, tvarkant specialiųjų kategorijų duomenis, ar 10 str., tvarkant neskelbtinų kategorijų duomenis.

Šiame tyrime analizuojamas sutikimas kaip teisėto duomenų tvarkymo pagrindas²⁰.

LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 17 str. 1 d. reglamentuota: „Vyriausybė arba jos įgaliota institucija nustato asmenų (įskai-

20 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, *supra note*, 6.

tant nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių kolegialių priežiūros organų narius, valdymo organų narius ir vienasmenius valdymo organus), dirbančių nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonėse ir (arba) su nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiais įrenginiais, taip pat asmenų, kuriems dėl jiems priskirtų funkcijų ar pavesto darbo būtų suteikta teisė be palydos pateikti prie šioje dalyje nurodytų įmonių, įrenginių ir turto ar priimti sprendimus dėl šių įrenginių ir turto funkcionavimo, einamų pareigų sąrašą (toliau – Pareigų sąrašas), kuriame nurodo pareigas, į kurias skiriami ar paskirti asmenys turi atitikti šio straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus.⁴²¹ To paties straipsnio 2 d. numatyta: „Į Pareigų sąraše nurodytas pareigas skiriami arba paskirti asmenys Vyriausybės nustatyta tvarka tikrinami, ar jie atitinka šioje dalyje nustatytus kriterijus, ir negali eiti Pareigų sąraše nurodytų pareigų, jeigu yra šios aplinkybės.“⁴²² 10 punkte įtvirtinta aplinkybė, jeigu „asmuo atsisako jį į Pareigų sąraše nurodytas pareigas skiriančiam ar paskyrusiam nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės vadovui, kolegialiam organui, įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinančiam institucijai arba kitam pagal įgaliojimus asmenį į pareigas skiriančiam ar paskyrusiam subjektui (toliau – asmenį į pareigas skiriantis ar paskyręs subjektas) pateikti sutikimą būti tikrinamam šio straipsnio 5 dalyje nurodytų institucijų“⁴²³.

Tai reiškia, kad asmuo, norėdamas pasinaudoti BDAR įtvirtinta teise nesutikti su asmens duomenų tvarkymu, t. y. atsisakydamas pateikti nustatytos formos sutikimą dėl asmens patikrinimo, kuris yra patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. gegužės 9 d. nutarimu Nr. 447 „Dėl asmenų, pretenduojančių eiti ar einančių pareigas nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonėse, tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas)²⁴, praranda galimybę užimti atitinkamas pareigas, į kurias kandidatavo. Matyti, kad šis sutikimas nėra duodamas laisva valia, kitaip tariant, asmuo neturi teisės pasirinkti – jeigu atsisakytų išreikšti sutikimą, patirtų neigiamas pasekmes. Diskusiją kelia klausimas, kaip toks sutikimas turėtų būti vertinamas BDAR aspektu: ar asmuo sutinka būti tikrinamas, ar tai reiškia, kad asmuo taip pat sutinka ir dėl asmens duomenų tvarkymo, nes institucijoms yra pateikiamas sutikimas dėl asmens patikrinimo ir jo metu bus renkama informacija, t. y. asmens duomenys ir perduodama subjektui informacija apie tokį asmenį,

Aprašo priedo sutikimo formoje yra nurodyta: „Sutinku, kad Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos,

21 „Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604.

22 *Ibid.*

23 *Ibid.*

24 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 447 „Dėl asmenų, pretenduojančių eiti ar einančių pareigas nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonėse, tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, 2018, Nr. 7602.

*Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos tikrintų Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 17 straipsnio 2 dalies 1, 2, 4, 5, 6, 8 ir 11 punktuose nurodytų aplinkybių buvimą (nebuvimą), rinktų, gautų ir tvarkytų reikiamus duomenis apie mane iš valstybės ir žinybinių registų (kadastrų), valstybės informacinių sistemų, klasifikatorių ir kitų duomenų bankų, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų, fizinių ir juridinių asmenų.*²⁵.

Vis dėlto, vertinant sutikimo formą, autorių nuomone, ji yra sutikimas dėl tikrinimo ir duomenų tvarkymo, todėl būtina išnagrinėti, ar ši sutikimo forma ir pats sutikimas atitinka BDAR keliamus reikalavimus asmens sutikimui.

Pagal ES teisę sutikimas, kaip teisėto duomenų tvarkymo pagrindas, reglamentuotas BDAR 6 str., sutikimo galiojimo ypatumai išaiškinti BDAR 4 str., sąlygos įtvirtintos BDAR 7 str. Sutikimas privalo būti duotas laisva valia, konkretus ir nedviprasmiškas bei pagrįstas informacija. Asmeniui turi būti sudaryta galimybė bet kurio metu atšaukti sutikimą nepatiriant neigiamų pasekmių. Taip pat pagal ES teisę nelaikoma, kad sutikimas duotas laisva valia, „jei duomenų subjektas faktiškai neturi laisvo pasirinkimo ar negali atsisakyti sutikimo arba sutikimo atšaukti, nepatirdamas žalos“²⁶. Atšaukti sutikimą turi būti taip paprasta kaip ir jį duoti. Sutikimas nėra laikomas laisvu, jeigu asmuo negali atšaukti sutikimo nepatirdamas žalos, arba jeigu atšaukti nėra taip pat lengva kaip jį duoti. Sutikimas pagal duomenų apsaugos teisę galioja tik tuo atveju, jeigu bus įgyvendinti visi sutikimo sąlygoms keliami reikalavimai²⁷.

BDAR preambulės 43 punktą nustato, kad „*siekiant užtikrinti, kad sutikimas būtų duotas laisva valia, sutikimas neturėtų būti laikomas pagrįstu asmens duomenų tvarkymo teisiniu pagrindu konkrečiu atveju, kai yra aiškus duomenų subjekto ir duomenų valdytojo padėties disbalansas, ypač kai duomenų valdytojas yra valdžios institucija ir dėl to nėra tikėtina, kad sutikimas, atsižvelgiant į visas to konkretaus atvejo aplinkybes, buvo duotas laisva valia*“²⁸. 29 straipsnio darbo grupė aiškiai nurodo, kad sutikimas, kuris susijęs su darbdavio ir darbuotojo santykiais, gali būti teisėtas tik labai ribotai ir išskirtiniais atvejais²⁹. Be to, „*laikoma, kad sutikimas nebuvo duotas laisva valia, jeigu neleidžiama duoti atskiro sutikimo atskiroms asmens duomenų tvar-*

25 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 447 „Dėl asmenų, pretenduojančių eiti ar einančių pareigas nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonės, tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *supra note*, 24.

26 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, *supra note*, 6.

27 *Ibid.*

28 *Ibid.*

29 Article 29 Data Protection Working Party, „Opinion 2/2017 on Data Processing at Work“ (2017) 17/EN WP 249 3, žiūrėta 2022 m. gruodžio 22 d., ARTICLE29 - Opinion 2/2017 on data processing at work - wp249 (europa.eu).

*kymo operacijoms, nors tai ir tikslinga atskirais atvejais*³⁰. BDAR 7 str. 2 d. nurodyta, kad sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo turi būti aiškiai atskirtas nuo kitų klausimų, pateiktas suprantama kalba ir lengvai prieinama forma³¹. To paties straipsnio 3 d. yra aiškiai reglamentuota, kad subjektas turi teisę bet kuriuo atveju atšaukti sutikimą dėl asmens duomenų tvarkymo ir tą galėtų padaryti taip pat lengvai, kaip ir išreiškė sutikimą, ir tai jam neturėtų daryti jokio poveikio. Verta paminėti, kad asmens duomenų tvarkymas šiuo atveju turėtų būti grindžiamas BDAR 6 str. 1 d. a) p. ir BDAR 9 str. 2 d. a) p. – asmens sutikimo teisiniu pagrindu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Aprašo 6 ir 12 punktuose nurodyta, kad asmeniui atšaukus sutikimą tikrinimas nepradedamas ir asmuo negali eiti pareigų sąrašė nurodytų pareigų. Be to, asmenį į pareigas skiriantis subjektas, vadovaujantis Aprašo 7 punktu, ir kai subjektui kyla abejonų dėl asmens tinkamumo eiti užimamas pareigas, vadovaujantis Aprašo 12 punktu, kartu su prašymu pradėti tinkamumo tikrinimą, privalo pateikti asmens sutikimą tikrinti.

Vertinant pačią sutikimo formą akivaizdu, kad sutikimas nėra duodamas laisva valia ir asmuo neturi teisės nesutikti, kad jo duomenys nebūtų tvarkomi šiais tikslais. Nes kitu atveju jis prarastų galimybę kandidatuoti į pareigas arba užimti pareigas, jeigu subjektui kyla abejonų dėl jo tinkamumo eiti užimamas pareigas, kurias privaloma tikrinti pagal įstatymą. Manytina, kad sutikimas neatitinka BDAR keliamų reikalavimų ir jis nėra išreiškiamas laisva valia, todėl ši aukščiau minėto įstatymo nuostata turėtų būti keičiama nurodant, kad asmenys bus tikrinami dėl jų tinkamumo pareigoms užimti, o Duomenų valdytojai duomenis tvarkyti kitu teisėtu duomenų tvarkymo pagrindu, remiantis BDAR 6 str. 1 d. c) punktu – valdytojui taikoma teisine prievole ir BDAR 9 str. 2 d. b) punktu, kai tvarkomi specialiųjų kategorijų duomenys – jeigu kildinama iš nacionalinių įstatymų ir prievolės duomenų valdytojui. Taip pat turėtų pakeista formuluotė, kad asmuo yra informuojamas dėl duomenų tvarkymo kandidatuojant į pareigas arba atliekamo tikrinimo, kai subjektui kyla abejonų dėl jo tinkamumo, kurias būtina patikrinti vadovaujantis galiojančiomis įstatymų nuostatomis. Asmeniui taip pat turėtų būti pateikiama visa informacija, kuri numatyta BDAR 13 str., kai duomenys gaunami iš duomenų subjekto, ir BDAR 14 str., kai duomenys gaunami ne iš pačio duomenų subjekto.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Duomenų valdytojai, norėdami įgyvendinti teisinę prievolę, t. y. patikrinti kandidato ar esamo darbuotojo tinkamumą, privalo rinkti asmenų sutikimus ir juos saugoti, tačiau pats sutikimas nėra tinkamas ir asmens duomenų tvarkymas neturėtų būti grindžiamas asmens sutikimu kaip teisėto duomenų tvarkymo pagrindu, todėl automatiškai pažeidžiamos BDAR sutikimui nustatytos sąlygos ir neturėtų juo vadovautis, tačiau kitu atveju negalėtų paskirti kandidato ar at-

30 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, *supra note*, 6.

31 *Ibid.*

likti jau einančio pareigas darbuotojo patikrinimo tinkamumui. Šis reglamentavimas kelia organizacijoms riziką dėl teisėtumo pagrindo ir įstatymo taikymo, kadangi jeigu nacionalinis įstatymas prieštarauja BDAR nuostatomis, organizacijos turėtų vadovautis BDAR, o ne nacionaliniu įstatymu dėl taikomo viršenybės principo.

Lyginant patikimumo patikrinimo reglamentavimą (žr. 1 lentelę) matyti, kad atliekami skirtingi tikrinimai vadovaujantis skirtingomis įstatymų nuostatomis, tačiau tikslai yra vienodi – patikrinti kandidatą, ar jis yra tinkamas pareigoms, kurias kandidatuoja užimti. Tačiau vertinant BDAR aspektu, esama tam tikrų skirtumų (žr. 1 lentelę). Iš to išeina, kad pasirinkti skirtingi teisėto duomenų tvarkymo pagrindai ir tvarkomų asmens duomenų apimtis. Korupcijos prevencijos įstatyme numatyta, kad asmenys tikrinami ir tikrinimas atliekamas vadovaujantis šio įstatymo nuostatomis, o LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme numatyta, kad asmuo turi pateikti sutikimą, kad galėtų būti patikrintas. Todėl tai tik patvirtina, kad šio įstatymo nuostatos turėtų būti keičiamos ir nustatoma prievolė valdytojams patikrinti asmens patikimumą vadovaujantis konkrečiau teisės akto nuostatomis, o ne vadovaujantis asmens sutikimo pagrindu, kadangi pats sutikimas neatitinka BDAR įtvirtintų tokio sutikimo reikalavimų. Tai turėtų būti keičiama nepaisant to, kad LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo pagrindu tvarkomi specialiujų kategorijų duomenys, susiję su asmens sveikata, nors abiejų įstatymų tvarkoma ne tapati asmens duomenų apimtis. Tačiau šiuo atveju valdytojai galėtų pasiremti BDAR 6 str. 1 d. c) p. ir BDAR 9 str. 2 d. b) p., jei teisės akte būtų numatyta, kad patikrinimą privaloma atlikti, ir Duomenų valdytojai galėtų vadovautis jiems taikoma teisine prievole.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 str. 2 d. reglamentuota: „<...> kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų“³². Taigi, imperatyvios nuostatos įtvirtinimas įstatyme galėtų būti vertintinas ir per visuotinio gėrio ir atskiro individo raiškos santykius, taip pat ir paties individo tarpusavio teisių raišką. Be to, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo sprendime yra nurodęs visuotinio gėrio viršenybę – konstatavęs, kad viešajame sektoriuje priimančių sprendimus asmens sąžiningumas ir nešališkumas, kova su korupcija yra teisėtos ir pateisinamos priemonės, tačiau asmens duomenų apribojimai turi atitikti nurodytus tikslus ir proporcingumą³³. Šiuo atveju, asmeniui naudojantis nustatyta teise nepateikti sutikimo dėl jo patikrinimo ir atsisakant asmeniui būti tikrinamam, atvirkščiai, realizuojama ši asmens teisė, tačiau tuo pat metu nėra realizuojama kita asmens teisė – laimėjus atranką būti įdarbintam, patikrinus jį. Atsisakydamas būti patikrintas pats asmuo

32 „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497.

33 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje OT prieš Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją, C-184/20, ECLI:EU:C:2022:601.

sudaro „kliūtį“ dalyvauti patikroje ir tolimesnėje įdarbinimo procedūroje. Tačiau, ginant valstybės interesus kaip didesnę gėrį – atitinkamoms pareigoms užimti atrinkti patikimą ir skaidrų personalą, – neturėtų būti diskutuojama dėl šios diskrecijos, todėl tokia nuostata turėtų būti suprantama kaip *per se* (savaiminė), užtikrinanti visuotinę gėrį.

Išvados

Atlikto lyginamojo tyrimo rezultatai parodė, kad abiejuose įstatymuose įtvirtintos personalo patikimumo užtikrinimo procedūros svarbios vidaus saugumo aspektu. Korupcijos prevenciją ir nacionalinį saugumą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatytas tikrinamos informacijos apie asmenį turinys ir apimtis didžiąja dalimi sutampa. Tačiau dalinis turinio skirtumas (šių komponentų unikalumas) nėra kliūtis vienodai suprasti personalo patikimumo užtikrinimo prigimtį, formuoti bendrą šios procedūros konceptą ir sinchronizuoti tiksliniuose teisės aktuose įtvirtintus nuostatas, apibrėžiant vienodu terminu – personalo patikimumo užtikrinimas.

Konceptualizuojant būtiną minėtuose įstatymuose vartotiną sąvoką galima konstatuoti, kad personalo patikimumo užtikrinimas – tai procedūra, kai yra ar nustatomos specialios darbo sąlygos (veiklos), kurių vykdymui keliami reikalavimai, sietini su asmens (pretendento) patikros procedūra, ir numatoma tokios veiklos kontrolė ir atsakomybė.

Vertinant personalo patikimumo patikrą BDAR aspektu tyrimo rezultatai parodė, kad iš esmės siekiama tų pačių tikslų, tai yra patikrinti kandidato patikimumą, šiam siekiant eiti pareigas, kurioms privaloma atlikti patikimumo vertinimą. Vertinant teisėto duomenų tvarkymo kontekste abiejuose įstatymuose įtvirtintas nuostatas matyti, kad iš esmės tvarkoma duomenų, kuriais siekiama to paties tikslo, apimtis skiriasi minimaliai, tačiau tvarkoma skirtingais tvarkymo pagrindais.

Korupcijos prevencijos įstatyme įtvirtintų nuostatų atveju Duomenų valdytojas turi teisinę prievolę juos tvarkyti ir atlikti asmens patikimumo vertinimą, o LR nacionaliniam saugumui svarbių objektų apsaugos įstatyme šios procedūros reglamentavimo atveju turi iš asmens, galima tvirtai sakyti, reikalauti „sutikimo“, kurį asmuo privalo išreikšti tam, kad būtų atliekamas jo patikrinimas siekiant užimti atitinkamas pareigas. Asmuo, neišreikšdamas sutikimo, patiria neigiamas pasekmes ir negali užimti pareigų, į kurias kandidatuoja. Tai aiškiai sukelia neigiamų pasekmių ne tik asmeniui, bet ir Duomenų valdytojams, kurie privalo užtikrinti asmens patikimumo vertinimą, nes tokiu atveju jie iš esmės pažeidžia BDAR nuostatas, kadangi turėtų vadovautis tiesiogiai reglamentu. Taigi, šiuo metu šiame įstatyme įtvirtintos nuostatos prieštarauja BDAR.

Todėl LR nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatos, kurios įpareigoja Duomenų valdytojus gauti asmenų sutikimą iš tikrinamo asmens, turi būti keičiamos, atsisakant rinkti sutikimus iš asmenų, nurodant, kad asmuo privalo būti informuojamas apie jo patikrinimą, kuris atliekamas pagal

Duomenų valdytojui taikomą teisinę prievolę, kurią ir reikėtų numatyti minėtame įstatyme, taip užtikrinant visuotinio gėrio viršenybę.

IMPROVING PERSONNEL RELIABILITY CHECKS THROUGH THE HARMONIZATION OF NATIONAL AND EU LEGISLATION

Žaneta Navickienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Artūras Kinkevičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Since 1 January 2022, the new Law on the Prevention of Corruption of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Law on the Prevention of Corruption) entered into force, which obliged the public sector to be even more responsible for ensuring transparent activities and applying anti-corruption measures. In addition, ensuring national security is an integral part of the implementation of the provisions of the mentioned law. However, it is obvious that there is a lack of a unified approach to the need to review and harmonize the provisions of both laws: the Law on the Prevention of Corruption and the Law on the Protection of Important Objects for Ensuring National Security of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Law on the Protection of Important Objects for Ensuring National Security), which are united by certain concepts and procedures.*

The purpose of the study is to evaluate legal regulation of the features of the personnel reliability check in the implementation of the Law on the Prevention of Corruption and The Law on the Protection of Important Objects for Ensuring National Security. In realizing the research goal, three main tasks were set:

- 1. To define and harmonize the concept of ensuring the reliability of personnel when comparing the provisions governing the reliability of the personnel of the laws mentioned above.*
- 2. To evaluate the deadlines for submitting information about the inspected person established by provisions of mentioned laws.*
- 3. To assess whether the personal data protection provisions applied in the personnel reliability verification procedures regulating the mentioned laws comply with the GDPR.*

When evaluating the provisions of both legal acts, the personnel reliability check was analysed in two main dimensions: firstly, the harmonization of concepts established in different legal acts; secondly, the terms during which information about the verified candidate is provided. During the research, it was identified that the provisions

of the laws are not harmonized in themselves: different concepts are used to define the personnel reliability check (personnel due diligence), and the terms of the reliability check are not balanced. Furthermore, the provisions of the Law on the Protection of Important Objects for Ensuring National Security must be amended by refusing to collect consent from individuals, stating that the person must be informed about their verification, which is carried out in accordance with the legal obligation applicable to the Data Controller, which should be provided for in the law mentioned above.

Therefore, proposals for improving the provisions of the law are presented. After conducting a comparative assessment of the content of the personnel reliability check, the synchronization of relevant concepts provided for in the aforementioned laws is proposed. Secondly, when evaluating the different deadlines for submitting information about the verified candidate, it is suggested to balance them in order to make it possible to make the final decision on the candidate's employment more efficiently. Thirdly, when comparing the targeted provisions of the above-mentioned laws regulating the protection of personal data, the established justification of the different regulations is missing. Therefore, suggestions are made on how to harmonize the provisions for ensuring the protection of personal data in the laws mentioned above, so that they meet the requirements of the GDPR – the candidate's consent to verification should not be taken, but the obligation to perform such a verification must be established, thus ensuring the supremacy of the universal good.

Keywords: corruption prevention, due diligence, ensuring the reliability of personnel, national security, data protection, GDPR, personnel reliability check.

Žaneta Navickienė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Statutinio ugdymo instituto profesorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: atsparumas korupcijai, ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimas, viešasis saugumas.

Artūras Kinkevičius, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Statutinio ugdymo instituto asistentas. Mokslinių tyrimų kryptys: asmens duomenų apsauga, atitiktis.

Žaneta Navickienė, professor at the Institute of Statutory Education at the Public Security Academy at Mykolas Romeris University, doctor of social sciences (Law). Research interests: resistant to corruption, organization of pre-trial investigation, public security.

Artūras Kinkevičius, teaching assistant at the Institute of Statutory Education at the Public Security Academy at Mykolas Romeris University. Research interests: personal data protection, compliance.